

Mirjana Kiževski
Predškolska ustanova
Radosno detinjstvo, Novi Sad

UDK 37.011.3-051
Originalni naučni rad

Svetlana Radović
Visoka škola strukovnih studija za
obrazovanje vaspitača Novi Sad

Primljen: 5.12.2023.
Prihvaćen: 22.12.2023

mirjana.kizevski@yahoo.com

DOI: 10.53406/kd.v11i2.81

VASPITAČKI POSAO U SRBIJI IZ PERSPEKTIVE VASPITAČA

Sažetak: U radu su prikazni rezultati anketnog istraživanja percepcije vaspitačkog posla iz perspektive samih vaspitača u Srbiji (N=182). Važnost proučavanja načina kako vaspitači gledaju na svoj posao, zasniva se na tezi da se dobrobit deteta, kao cilj predškolskog vaspitanja i obrazovanja, može postići ako je ostvarena dobrobit onih koji sa njima rade. Percepcija vaspitačkog posla analizirana je preko analize stepena opšteg zadovoljstva poslom, izvora zadovoljstva, teškoća sa kojima se suočavaju na poslu, percepcije položaja profesije u društvu, spremnosti da se promeni posao i spremnosti da se vaspitački posao preporuči mladima. Rezultati pokazuju relativno nisko opšte zadovoljstvo vaspitača poslom kojim se bave, izuzetno lošu percepciju položaja profesije u društvu (kako njene društvene valorizacije tako i valorizacije korisnika usluga, to jest roditelja), te posledično njihovu relativno visoku spremnost da promene posao i nespemnost da ga preporuče mladima. Rad sa decom i mogućnost ispoljavanja kreativnosti pružaju zadovoljstvo najvećem broju anketiranih vaspitača, a materijalne i nematerijalne pogodnosti najmanjem broju. Identifikovane teškoće sa kojima se vaspitači suočavaju tokom rada jesu: velike grupe dece, izazovi inkluzivnog rada, odnosi i komunikacija sa roditeljima ili zakonskim zastupnicima deteta, neuvažavanje stručnog mišljenja i neprepoznavanje vaspitačkih aktivnosti i postignuća kao značajnih u kolektivu, nedovoljan broj stručnog i tehničkog kadra u vrtićima i neuvažavanje stručnog mišljenja vaspitača od strane kreatora predškolske politike. Generalno, rezultati istraživanja ukazuju na potrebu za sistemskim bavljenjem time kako vaspitači gledaju na svoj posao, u kakvim uslovima rade i kako na njih utiče posao kojim se bave, kao preduslovima ostvarenja dobrobiti deteta.

Ključne reči: vaspitački posao, perspektiva vaspitačica i vaspitača, zadovoljstvo poslom, teškoće u obavljanju posla, položaj profesije.

Uvod

Vaspitački posao u našem društvu poslednjih decenija izložen je značajnim promenama. One su posledica, između ostalog, profesionalizacije, izražene kroz povećanje broja godina školovanja vaspitača/ica reformisanjem sistema visokog obrazovanja, odnosno uvođenjem Bolonjskog sistema visokog obrazovanja, kao i uvođenja master strukovnih studija za vaspitače u trajanju od dve godine; donošenja Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (2009) kojim je predviđeno uključivanje dece iz osetljivih grupa, kao i dece sa smetnjama u razvoju i invaliditetom u sistem redovnog obrazovanja na svim nivoima – pa i predškolskom; prelaska na novi program predškolskog vaspitanja i obrazovanja – Godine uzleta (2018).

Cilj reformskih napora jeste ostvarenje celovitog razvoja i dobrobiti deteta predškolskog uzrasta, koji se realizuje i kreiranjem optimalne sredine za decu u kojoj će ona na najbolje načine moći da ostvaruju svoje potencijale. Vaspitači su ključni akteri u procesu ostvarenja ovog cilja. Pred njima se nalaze brojni zahtevi i izazovi: promena pristupa praksi, razvijanje kritičke refleksije i novih veština i kompetencija, kontinuirano obrazovanje. Posledično, usmerenost domaćih radova na ove teme ne iznenađuje (npr. Pavlović-Breneselović & Krnjaja, 2012; Mićović, 2021; Nedimović i dr., 2022; Nikolic i dr., 2017; Pavlović & Stanisavljević-Petrović, 2017; Rajić & Mihić, 2017; Stanisavljević-Petrović & Stančić, 2010).

Optimalnu sredinu za decu moguće je kreirati samo ukoliko je ona optimalna i za odrasle koji rade sa njima. Fokusiranje na potrebe vaspitača preduslov je za ostvarenje ovakve sredine. Najbolji interes deteta može se ostvariti ukoliko se bavimo i položajem i radnim uslovima vaspitača, time ko su oni i kako na njih utiče njihov rad. Vaspitačka praksa se ubrzano menja, a veoma malo pažnje poklanja se efektima ovih promena na vaspitače i njihovu dobrobit.

Istraživanja koja se bave time kako vaspitači gledaju na svoju profesiju, koliko su njome zadovoljni, gotovo da izostaju iz domaće istraživačke prakse. Rezultat pretraživanja literature na ovu temu jesu svega dva istraživanja. U prvom istraživanju, realizovanom 2009. godine, zadovoljstvo vaspitača profesionalnim statusom i poslom analizira se u širem sklopu analize osobenosti stručnog profila vaspitača i učitelja (Nišević & Colić, 2010). Drugo istraživanje, koje je kvalitativno istraživanje malog obima, posvećeno je participaciji vaspitača u procesima odlučivanja i donošenja odluka po pitanjima koja su značajna za oblikovanje i razvijanje kvalitetne prakse vaspitanja i obrazovanja (Miljković-Pavlović, 2020).

Cilj ovog istraživanja jeste sticanje početne slike o tome kako vaspitači u Srbiji vide svoj posao, dobijanjem odgovora na sledeća pitanja: Da li su i u kojoj meri zadovoljni svojim poslom? Koji su izvori zadovoljstva u bavljenju vaspitačkim poslom? Sa kakvim teškoćama se suočavaju u svom radu? Kako vide položaj svoje profesije u društvu? Da li su i pod kojim uslovima spremni da promene posao? Da li su spremni da vaspitački posao preporučuje mladima?

Metod

Istraživanje je realizovano kao anketno, na prigodnom uzorku od 182 vaspitača iz različitih sredina u Srbiji¹, korišćenjem namenski sačinjenog upitnika sa pitanjima zatvorenog i otvorenog tipa, kao i skalama stavova.

Pored sociodemografskih podataka, upitnikom su prikupljeni podaci o stepenu opšteg zadovoljstva bavljenja vaspitačkim poslom, izvorima zadovoljstva, teškoćama sa kojima se vaspitači/ce suočavaju u obavljanju posla, percepciji položaja vaspitačke profesije, spremnosti da promene posao i spremnosti da posao preporuče mladima.

Za prikupljanje podataka o stepenu zadovoljstva profesijom, izvorima zadovoljstva, teškoćama sa kojima se vaspitači/ce suočavaju prilikom obavljanja posla, konstruisane su posebne skale. Za merenje intenziteta, odnosno stepena pihvatanja određenog iskaza, korišćena je petostepena Likertova skala.

Skalom izvora zadovoljstva obuhvaćeno je deset tvrdnji koje se odnose na različite izvore zadovoljstva. Zadovoljstvo bavljenja vaspitačkim poslom zbog: rada sa decom, mogućnosti ispoljavanja kreativnosti, mogućnosti doprinosa razvoju kvaliteta vaspitno-obrazovnog rada, fiksnog radnog vremena, mogućnosti ostvarenja ličnog dohotka, materijalnih ili nematerijalnih pogodnosti koje proističu iz bavljenja vaspitačkim poslom, mogućnosti kontinuirane edukacije, mogućnosti usklađivanja posla i privatnog života, saradnje sa kolegama, mogućnosti razvijanja partnerstva sa roditeljima i/ili drugim osobama bliskim deci, kao i sa lokalnom i širom zajednicom.

Za prikupljanje podataka o teškoćama sa kojima se vaspitači suočavaju tokom obavljanja posla konstruisane su četiri skale: teškoće u vaspitačkom poslu povezane sa decom, teškoće u vaspitačkom poslu povezane sa roditeljima i drugim zakonskim zastupnicima deteta, teškoće u vaspitačkom poslu povezane sa atmosferom u kolektivu i teškoće u vaspitačkom poslu povezane sa predškolskim sistemom.

Podaci o percepciji položaja vaspitačke profesije u društvu prikupljeni su pitanjima sa ponuđenim dihotomnim odgovorima. Percepcija položaja vaspitačke profesije operacionalizovana je kao percepcija društvene valorizacije profesije (procena adekvatnosti finansijske nadoknade za rad i procena uvažavanja mišljenja vaspitača prilikom reformisanja predškolstva) i percepcija valorizacije profesije od strane korisnika usluge, to jest roditelja.

Podaci o spremnosti da se promeni profesija, kao i spremnosti da se ona preporuči mladima, prikupljeni su kombinacijom zatvorenih pitanja sa ponuđenih dihotomnim odgovorima i otvorenih pitanja, kako bi se dobio detaljniji uvid u ove spremnosti.

Podaci su obrađeni u statističkom programu SPSS verzija 23, a rezultati su prikazani u procentima.

Anketiranje je realizovano tokom marta 2021. godine. S obzirom na tadašnje

¹ U istraživanju su učestvovali vaspitači iz Beograda (opštine Novi Beograd, Zemun, Čukarica, Palilula, Lazarevac, Sopot i Grocka), Novog Sada (uključujući naselja Futog, Kač i Čenej, te gradske opštine Petrovaradin sa naseljem Ledinci), Niša, Kragujevca, Subotice, Zrenjanina, Čačka, Kruševca, Kraljeva, Smedereva, Vranja, Valjeva, Sombora, Požarevca, Kikinde, Sremske Mitrovice, Bora, Arandelovca, Majdanpeka, Rume, Kule, Prijepolja, Novih Banovaca, Indije, Bačke Topole, Kovina, Beočina, Batočine, Ivanjice, Velikog Gradišta, Velike Plane, Osečine, Donjeg Milanovca, Vladičinog Hana, Leposavića, Mionice, Trstenika, Temerina.

ograničavajuće mere u Srbiji usled epidemije COVID–19, ono je obavljeno pomoću onlajn upitnika. Upitnik je distribuiran putem društvene mreže Fejsbuk i Vajber, odnosno postavljan je u grupe koje okupljaju vaspitače: *Vaspitači svih zemalja, ujedinite se; Vrtička posla; U susret promenama; Nezavisni sindikat prosvetnih radnika Vojvodine pri predškolskoj ustanovi (NSPRV PU); Master II godina*. Učešće u istraživanju bilo je dobrovoljno i anonimno.

Sociodemografske karakteristike učesnika u istraživanju prikazane su u Tabeli 1.

Tabela 1.
Sociodemografske karakteristike učesnika u istraživanju

Pol		Završena škola	%
Ženski	97.8%	Stari program (pedagoška akademija ili viša strukovna škola)	20.9
Muški	2.2%	Studije prvog stepena (osnovne akademske, osnovne strukovne, specijalističke strukovne)	54.4
Starost g.		Studije drugog stepena (master akademske ili strukovne)	24.7
AS/SD	42.23/9.258	Sektor rada	
min.–max.	22–63	Državni	79.2
Radni staž g.		Privatni	7.1
(AS/SD)	16.25/9.211	Državni i privatni	13.7
min.–max.	1–39	Veličina grupe	
		U okviru propisanog normativa	28.6
		Iznad propisanog normativa	71.4

Rezultati istraživanja

Opšte zadovoljstvo poslom i izvori zadovoljstva

Zadovoljstvo poslom predstavlja značajnu dimenziju lične dobrobiti. Između ostalog, štiti vaspitače od emocionalne iscrpljenosti (Stremmel et al., 1993) i predstavlja prediktor interesovanja za profesionalni razvoj (Wagner & French, 2010). Od anketiranih vaspitača, nešto manje od polovine (45.1%) uglavnom je zadovoljno svojim poslom i 9.9% je potpuno zadovoljno (Tabela 2). Poređenja radi, koje je moguće prvenstveno zbog sličnog društvenog konteksta, u istraživanju profesionalnog statusa i profesionalnog razvoja vaspitačke profesije rađenom u Hrvatskoj,

79% vaspitača bilo je uglavnom zadovoljno svojim poslom i 7.3% bilo je potpuno zadovoljno (Vujičić i dr., 2015). Na osnovu ovih rezultata, može se reći da su vaspitači u Srbiji, u odnosu na svoje kolege iz Hrvatske, značajno manje zadovoljni poslom kojim se bave.

Tabela 2.
Opšte zadovoljstvo vaspitačkim poslom u %

Potpuno zadovoljni	Uglavnom zadovoljni	Niti zadovoljni, niti nezadovoljni	Uglavnom nezadovoljni	Potpuno nezadovoljni
9.9	45.1	23.6	16.5	4.9

Kao najveći izvor zadovoljstva u bavljenju vaspitačkim poslom vaspitači navode rad sa decom (njih 60.4% potpuno se slaže s ovom tvrdnjom, 33.5% uglavnom se slaže) i mogućnost ispoljavanja kreativnosti u radu (54.4%, potpuno se slaže i 40.1% se uglavnom slaže) (Tabela 3). Da interakcija sa decom vaspitačima pruža najveći izvor zadovoljstva, potvrđeno je i istraživanjima ove teme rađenim u drugim sredinama (Jorde-Bloom, 1988; Kontos & Stremmel, 1988).

Vaspitači u nešto nižem, ali i dalje visokom procentu, zadovoljstvo nalaze i u mogućnosti da doprinesu razvoju kvaliteta vaspitno-obrazovnog rada (79.7%, od čega se 35.7% potpuno slaže sa ovom tvrdnjom i 44% uglavnom slaže), fiksnom radnom vremenu (73.6%, od čega se 34.6% potpuno slaže i 39% uglavnom slaže), mogućnosti ostvarenja ličnog dohotka (72%, od čega se 35.7% potpuno slaže i 36.3% uglavnom slaže) i usklađenosti posla i privatnog života (79.1%, od čega se 28.6% potpuno slaže i 50.5% uglavnom slaže). Sa tvrdnjom da ih zadovoljnim čini saradnja sa kolegama – bilo na radnom mestu, seminarima, stručnim konferencijama ili u strukovnim udruženjima, potpuno se slaže svega 20.9% anketiranih, dok se nešto više od polovine (53.8%) uglavnom slaže. Polovina anketiranih (49.8%) uglavnom se slaže sa tvrdnjom da su zadovoljni zato što radeći kao vaspitači mogu da razvijaju partnerstvo sa roditeljima i/ili drugim osobama bliskim deci, kao i sa lokalnom i širom zajednicom (njih 19.8% se potpuno slaže), a 43.4% je zadovoljno zato što se kontinuirano edukuju (njih 24.7% se potpuno slaže). Najmanjem procentu anketiranih zadovoljstvo pružaju materijalne ili nematerijalne pogodnosti, poput: dodatnih slobodnih dana, bonova i vaučera, popusta i/ili kupovine na rate, socijalnog davanja, poklona (10.4% njih se potpuno slaže i 17% uglavnom slaže).

Tabela 3.
Izvori zadovoljstva u bavljenju vaspitačkim poslom u %.

Izvori zadovoljstva	Potpuno se slažu	Uglavnom se slažu	Neodlučni	Uglavnom se ne slažu	Potpuno se ne slažu
Rad sa decom	60.4	33.5	2.7	2.2	1.1
Ispoljavanje kreativnosti u radu	54.4	40.1	4.9	0.5	0
Doprinos razvoju kvaliteta vaspitno-obrazovnog rada	35.7	44	12.1	6.6	1.6
Fiksno radno vreme	34.6	39	15.9	6.6	3.8
Mogućnost ostvarenja ličnog dohotka	35.7	36.3	15.4	10.4	2.2
Mogućnost usklađivanja posla i privatnog života	28.6	50.5	6.6	13.2	1.1
Saradnja sa kolegama	20.9	53.8	13.7	9.9	1.6
Razvijanje partnerstva	19.8	49.5	18.7	10.4	1.6
Kontinuirana edukacija	24.7	43.4	17	11.5	3.3
Dodatne materijalne ili nematerijalne pogodnosti	10.4	17	18.1	28	26.4

Teškoće u obavljanju vaspitačkog posla

Teškoće sa kojima se vaspitači suočavaju prilikom obavljanja posla, radi preciznijeg i sveobuhvatnijeg sagledavanja, analizirane su kroz četiri segmenta: kao teškoće u radu povezane sa decom, teškoće u radu povezane sa roditeljima i drugim zakonskim zastupnicima deteta, teškoće koje proizlaze iz atmosfere kolektiva i teškoće koje proizlaze iz predškolskog sistema.

Kao glavnu teškoću u vaspitačkom poslu u vezi sa decom vaspitači su identifikovali otežane uslove rada u većim grupama dece, nastalim kao posledica prekoračenja propisanih normativa o broju dece po vaspitnoj grupi, ili spajanjem nekoliko vaspitnih grupa. Čak 86.9% anketiranih potpuno se slaže sa ovom tvrdnjom (Tabela 4). Ovaj nalaz ne iznenađuje, s obzirom na to da 71.4% vaspitača obuhvaćenih istraživanjem rade u grupama koje su veće od propisanog normativa² (Tabela 4).

² Normativi o veličini grupe propisani su Zakonom o predškolskom vaspitanju i obrazovanju.

Izuzetno visokom procentu anketiranih (88.5%, od čega se 56.6% potpuno slaže s navedenom tvrdnjom i 31.9% se uglavnom slaže) teškoću u obavljanju posla predstavljaju izazovi inkluzivnog rada sa decom s razvojnim smetnjama, invaliditetom, vaspitnom zapuštenošću, žrtvama nasilja, ili pak darovitom decom. U istraživanju su izazovi inkluzivnog rada određeni kao: nedovoljna obučenost za inkluzivni rad, potreba da se određenom detetu posveti dodatna pažnja, što može da dovede do zapostavljanja druge dece u grupi, kao i izostajanje i nedovoljna ili pak neodgovarajuća podrška stručnih saradnika. Kao sledeću teškoću u vaspitačkom poslu u vezi sa decom, vaspitači su identifikovali društveno nepoželjna ponašanja dece, poput agresivnog ponašanja prema drugoj deci, životinjama, predmetima i/ili odraslim osobama (39.6% anketiranih se potpuno slaže s ovom tvrdnjom, dok ih se još 37.4% uglavnom slaže). Buka koju prave deca u vrtiću predstavlja teškoću u radu za više od polovine anketiranih (potpuno se slaže 20.3% i još 33% uglavnom se slaže). Najmanjem procentu anketiranih teškoću u radu predstavlja osmišljavanje i pravljenje prostornih celina u vrtiću, u radnoj sobi, hodnicima, dvorištu, koje bi trebalo da budu pogodne za različite dečje aktivnosti.

Tabela 4:
Teškoće u vaspitačkom poslu u vezi sa decom u %

Teškoća	Potpuno se slažu	Uglavnom se slažu	Neodlučni	Uglavnom se ne slažu	Potpuno se ne slažu
Otežani uslova rada u grupama većim od propisanih	86.9	8.8	0.5	0.5	0.5
Izazovi inkluzivnog rada sa decom	56.6	31.9	3.3	7	1
Društveno nepoželjna ponašanja dece	39.6	37.4	9.9	9.9	3.3
Buka koju prave deca	20.3	33	9.9	28.6	8.2
Osmišljavanje i pravljenje prostornih celina u vrtiću	10.4	28	11.5	34.1	15.9

Najveće teškoće u vaspitačkom poslu koje se odnose na roditelje, ili detetove zakonske zastupnike, prema mišljenju anketiranih vaspitača jesu: traženje određenih ustupaka za dete, nezainteresovanost ili odbijanje partnerstva i saradnje sa vaspitačima i nedoslednost u vaspitanju ili nerealizovanje dogovorenih vaspitno-obrazovnih postupaka i aktivnosti (Tabela 5). Traženje ustupaka, kao što je traženje da dete boravi u vrtiću, uprkos tome što ima izražene akutne zdravstvene poteškoće poput: povišene telesne temperature, dijareje, povraćanja, ili pak insisti-

ranje na tome da se dete druži ili da sedi za stolom samo sa određenim detetom/ decom, skoro 4/5 anketiranih identifikovalo je kao teškoću sa kojom se suočava u svom radu (sa ovom tvrdnjom potpuno se slaže 63.2% anketiranih i 26.4% uglavnom se slaže). Takođe visokom procentu anketiranih (87.9%) teškoću predstavlja to što roditelji ili detetovi zakonski zastupnici nisu zainteresovani ili čak odbijaju partnerstvo, odnosno saradnju sa njima (45.6% potpuno se slaže i 42.3% uglavnom se slaže). Nedoslednost u vaspitavanju deteta ili kada s detetom ne realizuju vaspitno-obrazovne postupke i aktivnosti uvezi sa kojima su se dogovorili s vaspitačem, kao teškoću u obavljanju posla vidi 84.9% anketiranih (gotovo polovina se potpuno slaže s ovom tvrdnjom i više od trećine se uglavnom slaže).

U odnosu na stepen slaganja sa ponuđenom tvrdnjom, značajnu teškoću u obavljanju posla pričinjava i to što roditelji ili detetovi zakonski zastupnici ne poštuju privatnost i slobodno vreme vaspitača, odnosno što ih kontaktiraju u vezi sa detetom van radnog vremena i/ili van vrtića, kao i to što se interesuju za detalje privatnog života vaspitača, koje oni ne žele da iznose u javnost. Više od polovine (55.5%) anketiranih, potpuno se slaže s navedenom tvrdnjom i 22% se uglavnom slaže. Problem neprimerenog ponašanja roditelja ili zakonskih zastupnika, koje je u istraživanju podrazumevalo: dolazak u vrtić u alkoholisanom ili drugom izmenjenom stanju svesti, verbalno vređanje, psovanje, upućivanje pretnji i/ili fizički nasrtaji prema deci i/ili zaposlenima, namerno oštećivanje i/ili uništavanje vrtićkog inventara, niži procenat anketiranih identifikovao je kao teškoću u obavljanju posla.

Tabela 5:
Teškoće u vaspitačkom poslu u vezi sa roditeljima i drugim zakonskim zastupnicima deteta u %

Teškoća	Potpuno se slažu	Uglavnom se slažu	Neodlučni	Uglavnom se ne slažu	Potpuno se ne slažu
Traženje ustupaka za dete	63.2	26.4	3.8	3.8	2.7
Nezainteresovanost/ odbijanje partnerstva/ saradnje sa vaspitačem	45.6	42.3	4.4	6.6	1.6
Nedoslednost u vaspitanju i/ili nerealizacija dogovorenih vaspitno-obrazovnih postupaka i aktivnosti	48.9	35.2	7.7	7.1	1.1
Nepoštovanje privatnosti i slobodnog vremena vaspitača	55.5	22	4.9	11	6.6
Neprimerena ponašanja roditelja ili detetovih zakonskih zastupnika	37.4	23.1	4.9	20.9	13.7

Kao pokazatelji teškoća u obavljanju posla koje su povezane sa atmosferom u kolektivu, korišćene su tvrdnje koje se odnose na: neuvažavanje mišljenja vaspitača i neprepoznavanje vaspitačkih aktivnosti i postignuća kao značajnih; ogovaranje, vređanje i/ili diskriminatorno ponašanje zaposlenih, uključujući i rukovodeći kadar; teškoće u komunikaciji sa zaposlenima u predškolskoj ustanovi (uključujući i rukovodstvo ustanove); teškoće koje se odnose na dogovaranje i/ili realizovanje zajedničkih aktivnosti kolektiva vrtića. Dobijeni rezultati prikazani su u Tabeli 6. Nešto više od polovine anketiranih potpuno i uglavnom se slaže sa tvrdnjom da im teškoću u obavljanju posla predstavlja to što u predškolskoj ustanovi nije uvaženo njihovo stručno mišljenje, niti su njihove aktivnosti i postignuća prepoznati kao značajni. Nasuprot tome, teškoće u komunikaciji sa zaposlenima (uključujući i rukovodstvo), teškoće u vezi s dogovaranjem i/ili realizovanjem zajedničkih aktivnosti i teškoće koje nastaju usled ogovaranja, vređanja i/ili diskriminatornog ponašanja, oko jedne trećine anketiranih identifikuje kao teškoće u obavljanju posla povezane sa atmosferom u kolektivu.

Tabela 6.

Teškoće u vaspitačkom poslu u vezi sa atmosferom u kolektivu u %

Teškoća	Potpuno se slažu	Uglavnom se slažu	Neodlučni	Uglavnom se ne slažu	Potpuno se ne slažu
Neuvažavanje stručnog mišljenja, neprepoznavanje aktivnosti i postignuća kao značajnih	26.4	24.7	11	24.2	13.7
Vređanje i/ili diskriminatorno ponašanje nekoga iz kolektiva, uključujući rukovodstvo	12	19.8	18.1	39	16.5
Komunikacija sa zaposlenima, uključujući rukovodstvo	11	24.2	14.3	36.3	14.3
Dogovaranje i/ili realizovanje zajedničkih aktivnosti u vrtiću	12	19.8	18.1	39	16.5

Najveća teškoća u vaspitačkom poslu, prema procentu onih koji se slažu, potpuno ili uglavnom (84.6%) sa ponuđenom tvrdnjom, a koja proizlazi iz predškolskog sistema, jeste nedovoljnost stručnog kadra – vaspitačkog, psihološkog, defektološkog, logopedskog (Tabela 7). Druga po redu utvrđenih teškoća koja otežava rad vaspitača odnosi se na neuvažavanje vaspitačkog stručnog mišljenja od strane kreatora predškolske politike – 44.5% se potpuno slaže i još 31.9% se uglavnom slaže. Nedovoljan broj zaposlenog tehničkog kadra u predškolskim ustanovama –

onih koji su zaduženi za higijenu objekta, spremanje i serviranje hrane, uređenje i održavanje unutrašnjosti vrtića i dvorišta, kao teškoću sa kojom se suočavaju u radu identifikovalo je 67% anketiranih vaspitača – 44.5% se potpuno slaže i 22.5% se uglavnom slaže. I na kraju, nezanemarljivom procentu anketiranih (64.3%, od čega se 42.9% potpuno slaže i 21.4% se uglavnom slaže) teškoću predstavlja to što su dugačak vremenski period čekali na zaposlenje, ili su prilikom zapošljavanja bili politički uslovljavani.

Tabela 7.
Teškoće u vaspitačkom poslu povezane sa predškolskim sistemom u %

Teškoća	Potpuno se slažu	Uglavnom se slažu	Neodlučni	Uglavnom se ne slažu	Potpuno se ne slažu
Nedovoljnost stručnog kadra	57.7	26.9	4.9	7.7	2.7
Neuvažavanje stručnog mišljenja od strane kreatora predškolske politike	44.5	31.9	10.4	9.3	3.8
Nedovoljnost tehničkog kadra	44.5	22.5	7.1	18.1	7.7
Dugačak vremenski period čekanja na zaposlenje i/ili političko uslovljavanje zaposlenja	42.9	21.4	7.1	14.4	14.4

Percepcija položaja vaspitačke profesije u društvu

Sa stanovišta profesionalnog razvoja vaspitača, pozitivna percepcija društvenog položaja je važna jer je utvrđena pozitivna povezanost percepcije društvenog položaja vaspitačke profesije i profesionalnog razvoja vaspitača (Vujičić i dr., 2015). Percepcija položaja vaspitačke profesije u društvu, kao što je prethodno navedeno, posmatrana je kao percepcija društvene valorizacije profesije, odnosno kao procena adekvatnosti finansijske nadoknade za rad i procena uvažavanja mišljenja vaspitača prilikom reformisanja predškولstva, kao i valorizacija profesije od strane korisnika usluge, to jest roditelja.

Na osnovu rezultata prikazanih u Tabeli 8 vidi se da su anketirani vaspitači mišljenja da njihova profesija nije adekvatno društveno valorizovana niti od strane društva niti od strane korisnika njihovih usluga, to jest roditelja. Svi anketirani smatraju da se mišljenje vaspitača ne uvažava dovoljno prilikom reformisanja predškولstva u Srbiji, odnosno prilikom uvođenja promena u radu predškolskih ustanova, a 98.9% je mišljenja da vaspitači nisu dovoljno plaćeni za svoj posao. Takođe, njih 92.3% smatra da roditelji vaspitačku profesiju ne prepoznaju kao kao važnu i značajnu.

Tabela 8.
Percepcija položaja vaspitačke profesije u Srbiji u %

	Da	Ne
Da li su vaspitači u Srbiji dovoljno plaćeni za svoj posao?	1.1	98.9
Da li se mišljenja vaspitača dovoljno uvažavaju prilikom reformisanja predškolsstva u Srbiji, odnosno prilikom uvođenja promena u rad predškolskih ustanova?	0	100
Da li je u Srbiji vaspitačka profesija generalno prepoznata i prihvaćena kao važna i značajna od strane roditelja?	7.7	92.3

Spremnost da se promeni posao i spremnost da se mladima preporuči vaspitački posao

S obzirom na izrazito lošu percepciju položaja vaspitačkog posla u društvu, kao i rezultat da je 55% anketiranih zadovoljno poslom koji rade, ne iznenađuje nalaz da bi više od polovine vaspitača (62.7%) promenilo posao, i to 42.9% ako bi našli bolje plaćen posao, a 19.8% ako bi našli posao u kome bi mogli profesionalno da napreduju (Tabela 9).

Tabela 9.
Spremnost da se promeni posao u %

	%
Spremnost da se promeni posao	
U slučaju pronalaska bolje plaćenog posla	42.9
U slučaju pronalaska posla na kome bi mogli profesionalno da napreduju	19.8
Neodlučni	15.9
Ni u kom slučaju ne bi promenili posao	21.4

U obrazloženju razloga zbog kojih bi promenili profesiju vaspitači navode upravo položaj profesije u društvu, uključujući finansijski položaj, uslove rada, nemogućnost profesionalnog napredovanja, ali i komunikaciju sa roditeljima. Često je spremnost da se promeni posao rezultat grupnog delovanja navedenih činioca.

Od plate koju zarađujem kao vaspitač, mogu samo da preživljavam. I upravo je to momenat koji moj posao čini manje privlačnim.

Rad sa decom je svakako nešto što me ispunjava, ali se status vaspitača u predškolskoj ustanovi veoma srozao. Vaspitači su izloženi raznim pritiscima i od strane rukovodioca i od strane roditelja. Apsolutno nemaju motivaciju i stimulaciju za rad i napredovanje, jer ne postoji nagrađivanje za dodatno zalaganje (slobodan dan, novčana stimulacija). Grupe su prekobrojne, što ugrožava bezbednost dece, a odgovornost pada isključivo na vaspitača koji je apsolutno bez ićije podrške.

Promenila bih posao ne samo zbog veće plate već zbog sve većeg nepoštovanja i nereálnih očekivanja roditelja, kao i zbog toga što nas država nigde ne vidi, a vodimo se kao prosveta.

Većina roditelja je jako teška za saradnju, to se svake godine polako pogoršava. Uprava nema razumevanja i, šta god da se desi, uvek uzimaju da su vaspitači krivi, kakva god da je sitnica, a najčešće laž roditelja.

Razmišljam o promeni vaspitačkog posla zbog nedovoljne mogućnosti uticanja na poboljšanja u PU i predškolsstvu, zbog teškoća u profesionalnom napredovanju, potplaćenosti posla.

Manje od četvrtine anketiranih (21.4%) ne bi promenilo posao ni u kom slučaju. Kao razloge za nenapuštanje posla navode suštinske odrednice vaspitačkog posla: rad sa decom i lične nematerijalne dobrobiti koje taj rad donosi, kreativnost, razmenu ideja, znanja i energije, te doživljaj ispunjenosti, kao i poimanje vaspitačkog posla kao poziva, životnog opredeljenja.

Ne bih zamenila ovaj posao, posle skoro trideset godina rada, ipak je to nešto što je drukčije. To su ta deca kojoj date svaki dan šest sati svoje duše, znanja, ljubavi, kreativnosti a isto tako i dobijete od tih malih ljudi.

Volim što se bavim vaspitno-obrazovnim radom jer mislim da raditi ovu profesiju nije posao nego poziv, poziv od Boga, nije svako sposoban biti vaspitač pa makar i završili ove škole, makar se zvali vaspitači. Nije svako za cipele vaspitača.

Više od polovine anketiranih (54.4%) ne bi mladima preporučilo vaspitačku profesiju, što je u saglasnosti sa nalazom o spremnosti da se profesija promeni (Tabela 10). Čak 75.6% onih koji bi promenili posao, ukoliko bi našli bolje plaćen posao, kao i 55.6% onih koji bi promenili posao, ukoliko bi našli posao u kome bi mogli profesionalno da napreduju, ne bi vaspitački posao preporučili mladima. Takođe i 44.8% onih koji nisu sigurni da li bi promenili posao ne bi preporučili vaspitački posao mladima.

Tabela 10.

Spremnost da se promeni posao i spremnost da se vaspitački posao preporučiti mladima u %

	Spremnost da se vaspitački posao preporučiti mladima		
	Da	Ne	Ukupno
Spremnost da se promeni posao			
U slučaju pronalaska bolje plaćenog posla	24.4	75.6	100.0
U slučaju pronalaska posla na kome bi mogli profesionalno da napreduju	44.4	55.6	100.0
Neodlučni	55.2	44.8	100.0
Ni u kom slučaju ne bi promenili posao	82.1	17.9	100.0
Ukupno	45.6	54.4	100.0

Dok se razlozi da se promeni posao ispoljavaju kao grupno delovanje neadekvatne plate, odnosa sa roditeljima i rukovodstvom, u slučaju opredeljanja da se profesija ne preporuči mladima dominira percepcija društvenog položaja profesije.

U trenutnoj situaciji ne bih nikome preporučila da se opredeli za vaspitački poziv, dok društvo ne prepozna važnost ove profesije i dok se ne izvrše sistemске promene u oblasti predškolskog vaspitanja i obrazovanja.

Ne bih preporučila mladima da se bave profesijom vaspitača zato što profesija uopšte nije cenjena ni prepoznata kao najvažnija karika u odrastanju i vaspitavanje dece. Postale smo "čuvarice" na koje svako može da viče, preti, ucenjuje, naređuje, manipuliše.

Posao, iako naizgled divan, ne pruža pravu satisfakciju, ali zato sasvim sigurno ruiniira zdravlje i ugrožava porodicu zaposlenog. Ne postoji nikakav sistem za napredovanje. Prave vrednosti se nedovoljno uvažavaju i ne primećuju. Zaposleni su u podaničkom položaju, rade u strahu i nerado govore o problemima.

Kod jednog dela anketiranih (45.6%) nepovoljan položaj profesije u društvu nije razlog da se ona ne preporuči mladima, upravo zbog njenih intrinističnih svojstava.

Preporučila bih ako je u pitanju velika ljubav prema deci i tom pozivu. Ionako u ovoj državi ni jedan poziv ni čovek nije cenjen ni poštovan.

Vaspitački posao je najlepša profesija na svetu.

Bez obzira na sve, posao vaspitača je jako lep, ispunjava, puni energijom.

Naš posao nije prepoznat kao važan, niti se naše mišljenje, vezano za struku, bilo gde traži i uvažava. Potcenjene smo i loše plaćene, u pretrpanim grupama, prepuštene same sebi da se snađemo za sve. Ipak, naš posao je lep i uvek bih ga preporučila mladim osobama, u nadi da će možda one uspeti da se izbore za svoj status u ovom društvu. Mladi ljudi koji dolaze su sposobniji i progresivniji od nas, starijih generacija, i verujem da mogu da promene mnogo toga.

Zaključno razmatranje

S obzirom na eksplorativni karakter ovog istraživanja i ograničenje u mogućnosti generalizacije dobijenih rezultata na celu vaspitačku populaciju u Srbiji usled korišćenog tipa uzorka, dobijene rezultate valjalo bi proveriti na reprezentativnom uzorku vaspitača. No i pored navedenog ograničenja, a s obzirom na zanemarenost ove teme u domaćoj istraživačkoj praksi, ono predstavlja važan doprinos proučavanju predškolstva kod nas. Dobijeni rezultati pružaju početnu sliku o tome kako vaspitači, kao ključni akteri predškolskog vaspitno-obrazovnog procesa vide svoj posao, koliko su njime zadovoljni, šta im pruža zadovoljstvo, sa kojim se teškoćama suočavaju, kako percipiraju položaj profesije u društvu, da li su spremni da promene posao i da li su spremni da vaspitački posao preporučuje mladima.

Istovremeno, dobijeni rezultati mogu biti korisni kao početni okvir delovanja u kreiranju predškolske obrazovne politike. Utvrđeno relativno nisko opšte zadovoljstvo vaspitača poslom kojim se bave i relativno visoka spremnost da promene posao, kao i nespremnost da ga preporučuje mladima, zajedno sa izuzetno nega-

tivnom percepcijom položaja vaspitačke profesije, ukazuju na potrebu sistemskog preduzimanja koraka u ovoj oblasti. Isto se odnosi i na teškoće u radu koje su povezane sa inkluzijom, odnosom sa roditeljima, problemom rada u grupama koje su veće od ustanovljenih normativa, uz nedostatak stručnog i tehničkog kadra u vrtićima. O utvrđenoj percepciji nedovoljnosti materijalne nadoknade za posao koji rade i posledično visokoj spremnosti da promene posao u slučaju pronalaska bolje plaćenog posla, u kontekstu niskih plata u sektoru javnog obrazovanja kod nas, gotovo da je izlišno govoriti, ali svakako predstavlja važan podatak za kreatore obrazovnih politika.

Rad sa decom pruža zadovoljstvo najvećem broju anketiranih vaspitača. Vaspitačka posvećenost razvoju male dece i radu sa njima, uprkos suočavanju sa nizom teškoća, često je zanemareno obeležje koje bi kreatori politike trebalo da unaprede, a ne da ga uzimaju zdravo za gotovo. U istom pravcu treba iskoristiti i rezultat da značajnom broju vaspitača zadovoljstvo pruža profesionalna saradnja, kako u predškolskoj ustanovi tako i na seminarima, stručnim konferencijama, u strukovnim udruženjima. Sistemsko usmeravanje na dalji razvoj profesionalne saradnje, uspostavljanje različitih vidova profesionalnog udruživanja i umrežavanja, može se iskoristiti za poboljšanje zadovoljstva vaspitača svojim poslom, te za poboljšanje kako percepcije položaja profesije tako i društvenog statusa vaspitačke profesije i generalno predškolstva.

Kontinuirana edukacija je preduslov profesionalizacije. Nalaz da manje od polovine anketiranih vaspitača izvor zadovoljstva u bavljenju vaspitačkim poslom nalazi u mogućnosti kontinuirane edukacije ukazuje na potrebu promene koncipiranja edukacije. Umesto eksternih obuka, seminara, fokus grupa, radionica koje izvode eksperti i na kojima su vaspitači često uglavnom pasivni učesnici kojima se nude gotova i neretko obavezujuća rešenja koja bi oni trebalo da realizuju u svom radu, uputno bi bilo u edukacije aktivno uključiti vaspitače kao kompetentne aktere, sposobne za autonomno delanje i kritičku refleksiju o svojoj praksi, što se naglašava i u literaturi posvećenoj profesionalizaciji vaspitačkog posla (Pavlović-Breneselović & Krnjaja, 2012; Pavlović-Breneselović, 2014).

Iako je već utvrđeno da je participacija vaspitača u donošenju odluka o pitanjima koja su značajna za oblikovanje i razvijanje predškolske prakse vaspitanja i obrazovanja delimično i nedovoljno zastupljena (Miljković-Pavlović, 2020), alarmantan je nalaz istraživanja da svi vaspitači obuhvaćeni istraživanjem procenjuju da se njihovo mišljenje ne uvažava dovoljno prilikom reformisanja predškolstva u Srbiji, odnosno prilikom uvođenja promena u radu predškolskih ustanova. Ovaj podatak bi mogao svim učesnicima u kreiranju predškolske politike da posluži kao osnova za diskusiju i za nalaženje adekvatnog modela suštinske i autentične participacije u kreiranju politike onih kojih se ova oblast najviše tiče i koji su za nju profesionalno najosposobljeniji i najkompetentniji.

Ostvarenje dobrobiti deteta kao cilj predškolskog vaspitanja i obrazovanja ne može se temeljiti prevashodno na intrističnim motivima vaspitača za bavljenje vaspitačkim poslom, njihovoj posvećenosti radu sa decom uprkos brojnim problemima sa kojima se suočavaju, kao ni na bavljenju pretežno vaspitačkom praksom i mogućnostima njenog unapređenja. Da bi se ostvarila dobrobit deteta, potrebno je da se bavimo položajem vaspitača, njihovim radnim uslovima i time kako na njih utiče njihov rad.

Literatura:

- Jorde-Bloom, P. (1988). Factors influencing overall job satisfaction and organizational commitment in early childhood work environments. *Journal of Research in Childhood Education*, 3(2), 107–122. <https://doi.org/10.1080/02568548809594933>
- Kontos, S., & Stremmel, A. J. (1988). Caregivers' perceptions of working conditions in a child care environment. *Early Childhood Research Quarterly*, 3(1), 77–90. [https://doi.org/10.1016/0885-2006\(88\)90030-0](https://doi.org/10.1016/0885-2006(88)90030-0)
- Mičović, M. (2021). Stavovi vaspitača o značaju ključnih obrazovnih kompetencija za celoživotno učenje u radu sa decom predškolskog uzrasta. *Research in Pedagogy*, 11(1), 297–310. <https://doi.org/10.5937/IstrPed2101297M>
- Miljković-Pavlović, A. (2020). O čemu zaista vaspitači odlučuju – participacija vaspitača u odlučivanju o važnim pitanjima svoje profesije. U: L. Radulović, V. Milin, & B. Ljujić (Ur.), *Nacionalni naučni skup Susreti pedagoga: Participacija u obrazovanju pedagoški (p)ogledi* (pp. 130–138). Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu Institut za pedagogiju i andragogiju, Pedagoško društvo Srbije.
- Nedimović, T., Đorđev, I., & Stojanović, A. (2022). Primena holističkog pristupa u praksi iz perspektive vaspitača. *Inovacije u nastavi*, 35(4), 13–27. <https://doi.org/DOI:10.5937/inovacije2204013N>
- Nišević, S., & Colić, V. (2010). Profesionalni status, zadovoljstvo poslom i stručni profil vaspitača i učitelja. *Nastava i vaspitanje*, LIX(2), 314–325.
- Nikolić, M., Grandić, R., & Pavlović, M. (2017). Kompetencije vaspitača za rad sa darovitom decom. *Inovacije u nastavi*, 30(1), 43–54. <https://doi.org/10.5937/inovacije1701043n>
- Osnove programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja – Godine uzleta* (2018). <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2018/09/OSNOVE-PROGRAMA-.pdf>
- Pavlović-Breneselović, D. (2014). Kompetencije ili kompetentnost – različiti diskursi profesionalizma vaspitača. *Vaspitanje i obrazovanje*, 34(2), 57–68.
- Pavlović Breneselović, D. & Krnjaja, Ž. (2012). Perspektiva vaspitača o profesionalnom usavršavanju sa stanovišta sistemske koncepcije profesionalnog razvoja. *Andragoške Studije*, 1: 145–162.
- Pavlović, D., & Stanisavljević-Petrović, Z. (2017). Stručno usavršavanje vaspitača u oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija. *Godišnjak za pedagogiju*, 2(1): 21–30.
- Rajić, M., & Mihić, I. (2017). Doživljaj kompetentnosti i motivacija vaspitača za rad sa decom sa smetnjama u razvoju. *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, XLII(2): 339–359. <https://doi.org/10.19090/gff.2017.2.339-359>
- Stanisavljević-Petrović, Z., & Stančić, M. (2010). Stavovi i iskustva vaspitača o radu sa decom sa posebnim potrebama. *Pedagogija*, 65(3): 451–461.
- Stremmel, A. J., Benson, M. J., & Powell, D. R. (1993). Communication, satisfaction, and emotional exhaustion among child care center staff: Directors, teachers, and assistant teachers. *Early Childhood Research Quarterly*, 8(2): 221–233. [https://doi.org/10.1016/S0885-2006\(05\)80092-4](https://doi.org/10.1016/S0885-2006(05)80092-4)
- Vujičić, L., Boneta, Ž., & Ivković, Ž. (2015). Društveni status i profesionalni ra-

- zvoj profesije odgajatelja rane i predškolske dobi. *Croatian Journal of Education* 17(1): 49–60. <https://doi.org/10.15516/cje.v17i0.1540>
- Wagner, B. D., & French, L. (2010). Motivation, work satisfaction, and teacher change among early childhood teachers. *Journal of Research in Childhood Education*, 24(2): 152–171. <https://doi.org/10.1080/02568541003635268>
- Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (2009). *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 72.

Mirjana Kiževski
Preschool *Radosno detinjstvo*, Novi Sad
Svetlana Radović
Preschool Teacher Training College, Novi Sad

PRESCHOOL TEACHING JOB IN SERBIA FROM THE PERSPECTIVE OF PRESCHOOL TEACHERS

Abstract: The paper discusses the findings of a survey exploring the perceptions of preschool teachers in Serbia regarding their profession (N=182). The study emphasizes the importance of understanding teachers' perspectives, positing that the well-being of children, a primary goal of preschool education, is achievable when the well-being of educators is prioritized. The analysis of teachers' perceptions encompassed overall job satisfaction, sources of satisfaction, work-related challenges, social perception of the profession, willingness to change jobs, and readiness to recommend the teaching profession to young people. The results indicate relatively low overall job satisfaction among teachers, and an exceptionally negative perception regarding the social standing of the profession. Consequently, there is a relatively high inclination among teachers to consider changing jobs, coupled with an unwillingness to recommend the profession to young people. For surveyed teachers satisfaction predominantly derives from working with children and expressing creativity, while material and non-material benefits rank as the least fulfilling aspects. Identified challenges faced by teachers include large groups of children, navigating the inclusive education system and relationships and communication with parents or legal guardians. Furthermore, issues such as disregarding professional opinions, insufficient recognition of teaching activities, and the shortage of professional and technical staff in kindergartens contribute to the complex picture. In conclusion, the research underscores the necessity for a systematic approach to address how teachers perceive their job, the working conditions they encounter, and the broader social impact of their profession, as prerequisites for the well-being of children..

Keywords: Preschool teaching job, perspective of preschool teachers, job satisfaction, difficulties in performing work, position of the profession.